

(Marcienne Martin), o abordare interesantă a denominației personale din perspectivă psihologică, atât supranumele, cât și hipocoristicul „traducând” lingvistic încărcătura emoțională a denominatorului; « *De l'initié à l'initié* » : *un procédé méthodologique de recueil et d'explication des formes onomastiques* (Tatiana Retinskaya), rezultatul unei anchete de teren întreprinse în perioada 2019–2020 în zece comune din departamentul Ardennes cu scopul declarat de a analiza vitalitatea poreclelor individuale văzute ca elemente importante ale fondului antroponimic din această regiune (p. 241); în fine, *Danton ou d'Anton ? Noms propres et variations* (Jean-Louis Vaxelaire), o demonstrație a variabilității numelor proprii ca urmare a factorilor extralingvistici (istorici, politici, etnologici), dar și a experiențelor personale, demontându-se astfel teoriile conform cărora numele de persoane sunt monolitice, invariabile și eterne (p. 266).

În buna tradiție a colocviilor patronate de Societatea Franceză de Onomastică, a doua secțiune a lucrărilor abordează, la fiecare ediție, onomastica regiunii care găzduiește manifestarea științifică, așa încât ultimele cinci studii din acest volum sunt consacrate Văii Loarei. Trei dintre ele aduc în discuție varietatea ansamblului toponimic regional: *Dialectologie et Toponymie dans l'ouest de la France* (Gérard Taverdet); *Le cadastre napoléonien de l'Indre-et-Loire : questions de toponymie* (Stéphane Gendron); *Baptiser les piscines publiques françaises, quand la géographie prend le pas sur l'histoire. Le cas des piscines du Centre-Val de Loire* (Emmanuel Auvray, Ivan Bellaunay), iar celelalte două se preocupă de chestiuni antroponimice: *La Petite Fadette ou le règne de la surnomination* (Claire Le Guillou) și *À la recherche d'une identité patronymique ligérienne* (Pascal Chareille, Pierre Darlu).

Problematica ofertantă care a constituit cadrul de discuții al acestui al XIX-lea Colocviu de Onomastică a adunat în acest volum studii laborioase, de mare interes pentru lumea științifică, autorii prezentând, fiecare în propria direcție de cercetare și uzând de o anumită manieră de abordare, aspecte multiple ale variațiilor toponimice și antroponimice din țări și epoci diferite.

Ana-Maria Prisacaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași
(carpanamaria@yahoo.co.uk)

„Studii și cercetări de onomastică și lexicologie” (SCOL), anul XVI, nr. 1–2/ 2023, Craiova, Editura Universitaria, 450 p.

Numărul pe 2023 al revistei SCOL se constituie într-un volum aniversar dedicat doamnei prof. Florica Dimitrescu la împlinirea vârstei de 95 de ani. Pe măsura staturii științifice a sărbătoritei, volumul se deschide cu un articol al acad. Gabriela Pană Dindelegan, care elogiază cei 70 de ani de prodigioasă activitate științifică (activitate care continuă și în prezent) a prof. Florica Dimitrescu în variate compartimente ale științei limbii, precum istoria limbii române vechi, lexicologie, gramatică, semantică, onomastică, editarea de texte vechi etc.

Volumul adună studii remarcabile ale unor specialiști din țară și din străinătate, în două secțiuni principale – onomastică și lexicologie, conforme cu profilul declarat al revistei –, urmate de o altă parte cuprinzând contribuții ale tinerilor cercetători și de una de recenzii și prezentări de cărți, dintre care menționăm recenziile cărții doamnei

prof. Florica Dimitrescu, apărută în anul 2022 la Editura Academiei Române, mărturie a vitalității și valorii acesteia. Volumul se încheie cu secțiunea *Academica*, în care sunt prezentate câteva conferințe și congrese internaționale care au avut loc în țara noastră în anii 2022–2023. Utilă este și lista finală de publicații recente din onomastică și lexicologie, apărute la edituri din România, dar și din Franța, Italia sau Marea Britanie.

Secțiunea de onomastică cuprinde un număr de opt articole cu o tematică variată, oferind studii de caz, contribuții de material și corecții la probleme abordate deja în literatura de specialitate, mici sinteze ale unor tematici cercetate anterior sau puse pe tapet pentru prima dată de autorii articolelor. Un studiu de caz putem considera a fi contribuția Marianeii Coancă intitulată *Analysis of Brand Naming – Naming Conventions and Linguistic Strategies Employed in Creating Names of it Companies* (p. 41–49). În urma analizei modelelor decelate în compoziția acestor denumiri și a gradului lor de expresivitate, autoarea stabilește trei categorii de nume: descriptive, sugestive și expresive. Un alt studiu de caz oferă Silvia Pitiriciu în *Éponymes dans la terminologie mineralogique (II)* (p. 118–126), o cercetare de onomastică și lexic științific internațional, având ca obiect nume comune de minerale provenind din nume proprii, o ilustrare a modului în care evoluează și se adaptează terminologia științifică.

În seria contribuțiilor de material și corecții la probleme deja abordate în literatura de specialitate am încadra studiul propus de Federica Cugno de la Universitatea din Torino (Italia) intitulat *Romania in the Italian odonymic landscape* (p. 50–57), o mică enciclopedie în aer liber care ne oferă o bază de date complexă, cu nume de străzi din repertoriul hodonimic italian cu referire la România, cu analiza tipologiei acestora și a motivațiilor creării lor. Hodonime incluzând toponimul *România* au fost atestate de către autoare în 16 din cele 20 de regiuni italiene, pentru a da un singur tip de exemplu privind astfel de nume. Dumitru Loșonți oferă, prin studiul *Nume de familie din Valea mijlocie a Arieșului* (p. 83–99), o abordare etimologică a unor antroponime din această categorie, multe fiind exemple care nu se găsesc în lucrările cunoscute, precum cea a lui Ștefan Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului* din 1936, *Dicționar al numelor de familie românești* din 1983 al lui Iorgu Iordan sau *Onomasticonul dobrogean* al lui Mile Tomici și Persida Andronache din anul 2005. Lista oferită cuprinde nume de familie mai rare, fiecare cu o propunere etimologică, precum *Ancău*, *Andreșel*, *Bara*, *Bădău*, *Capău*, *Ceaba*, *Cheletean*, *Cir*, *Ciurciu*, *Coțan*, *Cuciu*, *Hetea*, *Hozoi*, *Ladău* și multe altele. Unele antroponime din acest studiu se regăsesc în lucrările citate, însă autorul propune noi explicații etimologice pentru fiecare dintre acestea. În afară de contribuția etimologică, lista de nume constituie un auxiliar extrem de util și în cercetarea toponimică prin atestarea unor antroponime care pot clarifica originea unor nume de locuri din diverse regiuni. Studiul lui Anatol Eremia, declarat de autorul însuși ca reprezentând *Contribuții la studiul toponimiei zonale basarabene. Arealul Câmpia Bălților* (p. 65–82), se constituie în același timp și într-o sinteză a tematicii propuse, fiind o prezentare istorică, geografică, etnică și lingvistică a zonei. Materialul oferit sugerează uneori similitudini toponimice cu Moldova dintre Carpați și Prut, fapt deloc surprinzător dată fiind îndelungata istorie comună a celor două regiuni din stânga și din dreapta Prutului.

Rămânând la categoria contribuțiilor de material și în special a corecțiilor la un material prelucrat anterior, Maria Dobre oferă, în *Notes de toponymie. Contributions etymologiques* (p. 58–64), îndreptări la etimologii nesigure din DTRO. Menționăm doar câteva dintre denumirile discutate în acest articol: *Jaraolești*, *Jidovina*, *Jidoaia*, *Melița*, *Mirilița*, *Noagele*, *Numa Mare*, *Nusta*, *Udupu*. Se propun etimologii pentru *Filiași*, *Filcălia*, *Homeag*, *Hondorogu*, *Hortopan*, *Horga*, *Ierciu*, *Jelișteea* etc. și se fac corecții pe baza reconsiderării relației dintre toponime și apelative, nume de persoană sau alte toponime

(așa-zisele derivate toponimice). Efortul autoarei de a clarifica separat originea fiecărui toponim, multe dintre ele mai rare, stă mărturie dificultății de a oferi o etimologie *toponimică*, și nu una general lingvistică. Exemplificăm cu câteva spețe: *Jidoaia*, râu, nu provine de la numele de persoană *Jidov*, ci este un derivat toponimic de la oronimul *Jidul* din care izvorăște – o utilizare, am putea afirma, a teoriei câmpurilor toponimice. *Miericeana*, sat din Gorj, provine de la un toponim vechi *Mierea* din aceeași comună, și nu de la numele de persoană *Mericean*. Alte corecții privesc analiza greșită a bazei apelative a toponimului: *Urziște* este, de fapt, o variantă denominativă pentru *Orziște*, neavând nicio relație cu apelativul *urzică*. O altă dificultate a etimologiei toponimice rezidă în sesizarea sensului original al apelativului toponimizat: astfel, se face observația că *Nedeia*, nume de sat, deal și munte, provine de la sărbătoarea *nedeilor*, sensul de ‘înălțime’ fiind secundar, nu etimologic. În același spirit al exactității explicației etimologice, *Ungureni* provine de la *ungurean*, cu sensul de ‘păstor român din Transilvania’. Apreciem că studiul Mariei Dobre oferă nu doar *Contribuții etimologice*, ci reprezintă o ilustrare a complexității relației etimologice în cazul toponimelor, o demonstrație implicită a dificultăților inerente realizării unui dicționar toponimic structural, istoric și etimologic. Doar în această manieră pot fi recuperate în integralitatea lor aceste nume și redacte patrimoniului cultural imaterial din care fac parte.

Secțiunea de onomastică se continuă cu studiul *Tendances de la prénomination dans l'onomastique roumaine de la période communiste* (p. 127–140), care este în același timp o contribuție de material și o sinteză a problematicei propuse de Domnița Tomescu. Nume de referință incontestabil în onomastica românească, autoarea oferă un tablou convingător al acestor direcții din perioada menționată în titlu, prin plasarea lor în evoluția sistemului antroponomic al limbii române, cu referire la numele individual. Între antroponomie și toponomie există relații biunivoce, fapt relevat și de studiul în discuție prin discutarea unor nume detoponimice, printre multe alte tipuri formative relevate ca fiind active în perioada analizată. Cercetarea Domniței Tomescu este absolut convingătoare și instructivă și, în plus, în rezumat, ne oferă un comentariu la fel de convingător referitor la *polionimia toponimică*: cauzele acestei polionimii pot fi relevate fie din perspectiva referentului geografic, în schimbările istorico-sociale, administrative sau economice care afectează referentul, fie din perspectiva denominatorului, prin percepția modificată a locuitorilor asupra realității desemnate. Aceste despre dinamica structurilor toponimice pot constitui, la rigoare, un argument pentru tratarea materialului toponimic pe baza teoriei câmpurilor toponimice, care propune o abordare structurală și diacronică a numelor de locuri, de la relevarea și explicarea etimonului, a primului obiect denumit, până la documentarea evoluției toponimului original, cu toate dezvoltările sale ulterioare. În această reconstituire a istoriei numelui sunt implicate tocmai ceea ce afirmă concis, dar plin de substanță, Domnița Tomescu: modificările survenite în timp la nivelul referentului geografic și modificări în percepția acestei realități denumite.

Ultima contribuție din secțiunea de onomastică a volumului este studiul Iustinei Nica Burci, *The Signification of the Word moș in Toponymy* (p. 100–117), o sinteză a problematicei propuse, și anume prezența cuvântului *moș* în numele de locuri. Cuvânt din substrat, acesta este analizat în toate accepțiunile sale, în folclor, în istoria socială (*moș* ca instituție socială = *bătrân* cu accepțiunea de parte a moșiei), cu importanța sa juridică la stabilirea drepturilor în timp și spațiu. Este punctat faptul că nu toate toponimele incluzând termenul în discuție au o explicație antroponomică sau mitologică. Unele toponime din această categorie au sensul de ‘proprietate moștenită’. Partea finală a studiului, ilustrativă sau mai curând interpretativă a toponimiei din Oltenia și Muntenia – folosind exemple excerptate din dicționarele toponimice ale acestor două regiuni – ilustrează numai anumite semnificații

ale cuvântului, discutate în prima parte, dar aceasta provine din natura materialului toponimic utilizat, nefiind un minus al studiului.

Secțiunea de lexicologie a volumului, mai amplă decât cea dedicată onomasticii, este alcătuită din studii conținând contribuții de material, studii de caz, material lexical din texte vechi, un studiu teoretic despre metaforă, conform titlului, dar care pune în fond în discuție insuficiențele relațiilor dintre realitate, gândire și limbă, sau, altfel spus, problematici care țin de ontologie, epistemologie și logică.

Acad. Gh. Chivu propune o discuție pe baza materialului lexical cuprins în volumul publicat recent intitulat *Silvestro Amalio, Conciones latinae muldavo*, studiu introductiv, ediție de text și glosar de Gh. Chivu și Florentina Nicolae, Editura Academiei Române, București, 2023. În studiul său *Cuvinte noi într-un text românesc vechi, Conciones latinae muldavo* (p. 229–237), un manuscris latin-român din prima jumătate a secolului al XVIII-lea din nordul Moldovei, sunt analizate lexeme rare sau unice, absente din alte scrieri vechi românești sau cu sensuri neconsemnate anterior.

În același spirit, în studiul *Le lexique de l'habitation: approche lexicographique* (p. 141–161), Maria Aldea analizează vocabularul locuinței sau locuirii extras din *Vocabularu romano-francesu* a lui I. Costinescu de la 1870. Este un studiu interesant de dinamică lexicală, incluzând și o analiză etimologică a cuvintelor discutate. Revenind la practica actuală, Alina-Mihaela Bursuc ne prezintă un articol intitulat *La terminologie astronomique roumaine des objets cosmiques: les noms de l'étoile Alcor* (p. 216–228), rezultat al participării autoarei la un proiect încheiat recent prin apariția volumului *Terminologia astronomică românească: științific vs popular. Fenomene, obiecte cosmice și constelații (TAFOC)* (v. p. 224–225). Extrem de interesant, ca și proiectul TAFOC sub umbrela căruia a fost realizat, studiul abordează raportul denumiri științifice vs denumiri populare, acordând o atenție specială numelor sub care este cunoscută steaua Alcor, care, deși vizibilă cu ochiul liber doar de persoane cu o vedere foarte bună, are totuși numeroase variante denominative populare în limba română. Rămânând la probleme de vocabular, menționăm și *Propuneri de antedatate a unor cuvinte din dicționarele Academiei (DA, DLR)* avansate de Alexandru Ciolan (p. 238–252), mai exact ideea de a ilustra cuvintele prin citate din autori necanonici (presă ș.a.). Se impune mențiunea că, deși utile în sine, aceste atestări pot fi incluse în dicționarele menționate numai în anumite condiții, conform criteriilor stipulate prin normele de redactare ale acestora.

Rămânând la limba română actuală, Coman Lupu atacă subiectul fierbinte al „stricării” limbii standard prin elemente colocviale sau argotice, comentând starea de lucruri actuală în studiul *La langue roumaine actuelle, entre ébullition et hybridation de la norme littéraire* (p. 305–316). Atacând tematica bârfei în studiul său *Gossiping as a Speech Act and Gossip as its Discursive Realisation* (253–267), Daiana Felecan analizează caracterul expresiv, individual al bârfei, pe fondul ideii de principiu că noi nu învățăm o limbă, ci învățăm cum să creăm într-o limbă. Urmează câteva studii de caz: Nicoleta Mihai, *L'analyse lexicale d'un débat électoral. Étude de cas* (317–331) și Mariana Vârlan, *A Lexico-Semantic Family from IT Terminology: Click and its Derivatives* (p. 332–344). O dezbatere foarte amplă propune și Evija Liparte, *On Names for People (not) Wearing Masks During the Covid-19 Pandemic (in the Latvian, Lithuanian, and German Languages)* (p. 277–304). Urmează un studiu de lingvistică contrastivă, cel al lui Panagiotis Asimopoulos, *Greek, Russian and Serbian “lingual” Idiomatic Expressions* (p. 162–193), care compară unitățile idiomatiche sinonime conținând lexemul limbă, evidențiind asemănările și diferențele observate între greaca modernă, rusă și sârbă, plecând de la un material lexical excerptat din dicționare monolingve și bilingve, generale și frazeologice. O cercetare lexicală la nivelul limbii engleze realizează Simina Badea în studiul său

On the Terminology of Colours in English: Yellow (p. 194–203), o analiză a termenului propus sub aspectul definiției, etimologiei, derivațional și al expresiilor idiomatice, precum și al semanticii.

O ultimă mențiune, specială, o facem cu referire la studiul lui Alexandru Gafton, *Metafora ca slăbiciune* (p. 268–276), care ne propune o definiție atipică a metaforei, o incitare la o discuție teoretică asupra relației dintre realitate, gândire și limbă, altfel spus dintre ontologie, epistemologie și logică, prin analogie cu relația ontogeneză – epigeneză – filogeneză. Metafora ar reprezenta soluția pentru rezolvarea contradicției, prezente la nivelul societății, gândirii sau limbii, dintre insuficiențele capacităților și exigențele necesităților. Ajungem oare la esența lucrurilor sau rămânem la aparență, vechea dilemă a epistemologiei, implicarea instrumentului de cunoaștere și de transmitere a acestei cunoașteri care este limba nerezolvând dilema, de vreme ce acest instrument poate perverti într-o anumită măsură atât realitatea, cât și procesul de cunoaștere. Din perspectiva limbajului științific, metafora poate fi înțeleasă, într-adevăr, ca o sărăcire a preciziei comunicării. În plus, discuția despre relația complexă și complicată dintre ontogeneză, filogeneză și epigeneză, prima dintre ele negăsindu-se reduplicată perfect în cea de-a doua, filogeneza putând chiar modifica ontogeneza prin procesul complex al epigenezei, această relație ni se pare sugestivă pentru relația dintre sistem lingvistic, normă și vorbire. Sistemul nu este realizat în totalitate, prin medierea normei, în vorbire, în orice moment, aceasta din urmă putând induce schimbări în normă și chiar în sistem.

În concluzie, studiile din acest număr dublu pe anul 2023 al revistei SCOL se ridică la nivelul de excelență al doamnei profesor Florica Dimitrescu, căreia îi este dedicat acest volum.

Vlad Cojocaru
Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”,
Academia Română, Filiala Iași, România
(vldcojocaru@yahoo.com)